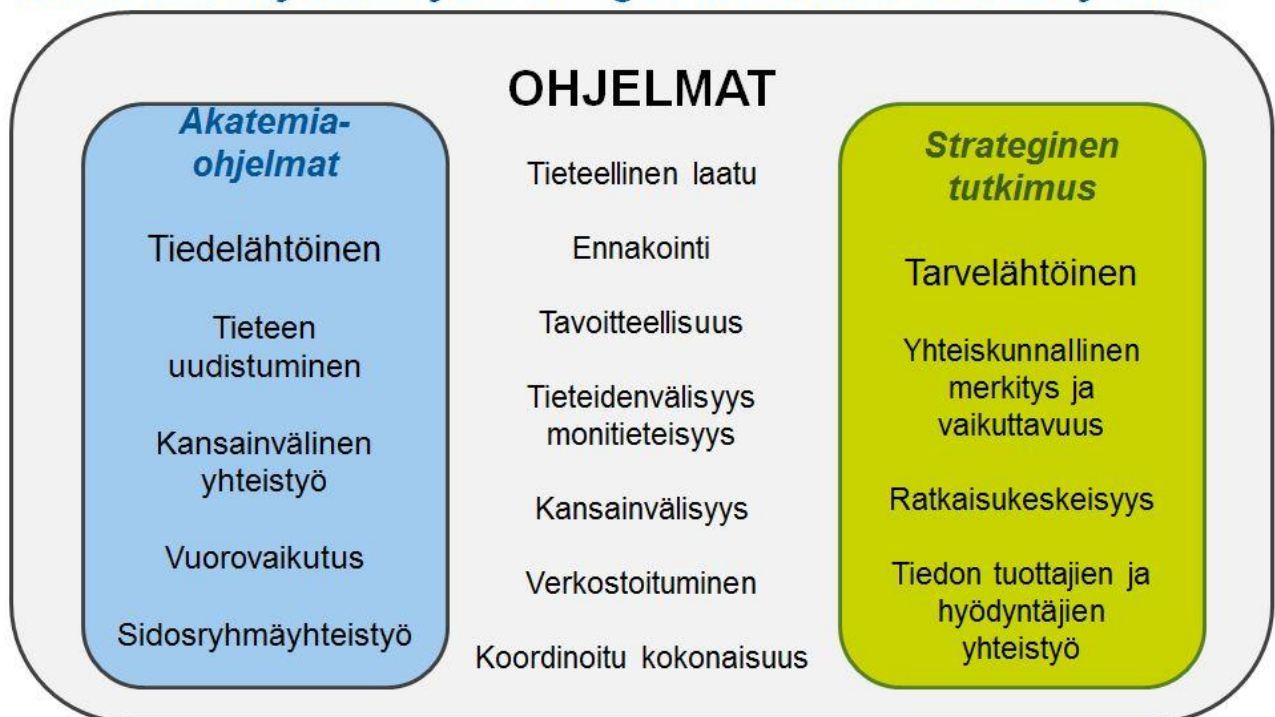

Uudet akatemiaohjelmat ja strategisen tutkimuksen ohjelmat

Akatemian strategiatyö nosti esiin tarpeen kehittää akatemiaohjelmia sekä selkeyttää akatemiaohjelmien ja strategisen tutkimuksen ohjelmien työnjakoa. Tämä muistio on valmisteltu akatemiaohjelma- ja strategisen tutkimuksen yksiköiden yhteistyönä. Muistiossa kuvataan ohjelmien yhteisiä ja erityisiä piirteitä (Kuva 1) sekä ohjelmien työnjakoa, rooleja ja tehtäviä rahoitusinstrumentteina. Muistiossa kuvataan myös akatemiaohjelmien teemojen valinnan toimintamalli, joka otetaan käyttöön asteittain vuonna 2016.

Akatemiaohjelmat ja strategisen tutkimuksen ohjelmat

Kuva 1. Akatemiaohjelmien ja strategisen tutkimuksen ohjelmien yhteisiä ja erityisiä piirteitä.

Toimeksianto

Akatemian strategian mukaisesti akatemiaohjelmia kehitetään tulevaisuudessa entistä enemmän tieteen uudistumista tukevaksi rahoitusmuodoksi. Akatemiaohjelmien ja strategisen tutkimuksen ohjelmien työnjakoa luodaan. Keskeinen kehityskohde onkin akatemiaohjelmien teemojen valinnan prosessi.

Akatemiaohjelmien ja strategisen tutkimuksen ohjelmien piirteitä

Akatemiaohjelmien ja strategisen tutkimuksen ohjelmien keskeiset erot syntyvät ohjelmien tavoitteista. Akatemiaohjelmien tavoitteena on tieteen uudistumisen tukeminen, kun taas strategisen tutkimuksen ohjelmien tavoitteena on kansallisen päätöksenteon kannalta merkittävän tutkimuksen rahoittaminen.

Yhteiset piirteet

(1) Tieteellinen laatu

Korkea tieteellinen laatu on ohjelmiin valittavien hankkeiden merkittävä, mutta ei ainoa valintakriteeri. Hankkeiden tieteellinen laatu arvioidaan kansainvälisissä vertaisarviointipaneelissa. Samaan tutkimusteemaan keskittyneiden tutkimusryhmien yhteistyö ja korkeatasoiset tutkimusympäristöt takaavat ohjelmalle parhaan mahdollisen tieteellisen laadun.

(2) Ennakointi

Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) käyttää ennakoitua uusien teemojen tunnistamisessa. STN:n ennakoitua suuntautuu tunnistamaan yhteiskunnallisesti merkittäviä ja vaikuttavia tulevaisuuden kysymyksiä ja päätöksenteon tarpeita, joihin etsitään ratkaisuja pitkäjänteisen tutkimuksen avulla. Akatemiaohjelmissa ennakoinnin lähtökohtana on tieteen näkökulma. Näin ollen ne voivat ulottaa ennakoituhorisonttinsa STN-ohjelmia kauemmas tulevaisuuteen.

(3) Tavoitteellisuus

Ohjelmilla on ennalta määritellyt tavoitteet. Strategisen tutkimuksen ohjelmissa tavoitteellisuus perustuu laajojen yhteiskunnallisten haasteiden ja ilmiöiden ratkaisukeskeiseen lähestymistapaan. Akatemiaohjelmien tavoitteet ovat tiedelähtöisiä. Tieteellisten tavoitteiden lisäksi akatemiaohjelmilla on tiedepoliittisia tavoitteita.

(4) Tieteidenvälisyys ja monitieteisyys

Tieteidenvälisyys luonnehtii kaikkia ohjelmia. Strategisen tutkimuksen ohjelmissa tavoitellaan mahdollisimman kattavia tieteidenvälisiä konsortioita. Akatemiaohjelmissa monitieteisyyttä ja tieteidenvälisyyttä tavoitellaan yleisesti koko ohjelman tasolla tai/ja yksittäisten hankkeiden tai konsortioiden tasolla. Monitieteisyyttä on helpompi saavuttaa teemaltaan laajasti määritellyissä ohjelmissa.

(5) Kansainvälisyys

Akatemian kansainvälinen rahoitusyhteistyö kanavoituu erityisesti akatemiaohjelmien kautta. STN:n osalta kansainvälisyys toteutuu hankkeissa, joissa on mukana kansainvälisiä kumppaneita. Lisäksi neuvosto edellyttää hankkeita hakemaan EU-rahoitusta ja tukee tutkimusorganisaatioita EU-vastinrahalla.

(6) Verkostoituminen

Ohjelmatoiminnassa voidaan tunnistaa konsortio- tai ohjelmatasoisia sekä ohjelmien välisiä verkostoja. Uusia verkostoja syntyy ainakin tutkijoiden, sidosryhmien ja rahoittajien kesken ja välillä. Verkostoituminen edistää myös kansainvälistymistä. Tutkimushankkeiden välistä verkostoitumista tuetaan ja edistetään ohjelmakoordinaation keinoin. Strategisen tutkimuksen hankkeissa edellytetään verkostoitumista tutkimuksen hyödyntäjien kanssa.

(7) Koordinoitu kokonaisuus

Ohjelmat ovat koordinoituja kokonaisuuksia. Tämä erottaa ne suunnatuista hauista. Koordinaatiolla on ratkaiseva merkitys ohjelmakokonaisuuden ja ohjelman lisäarvon muodostamisessa sekä ohjelman tavoitteiden saavuttamisessa. Hyvä koordinaatio takaa, että ohjelmaan valittujen hankkeiden kokonaisuus synnyttää uusia tai erilaisia havaintoja ja tuloksia yksittäisiin ja erillään toimiviin hankkeisiin verrattuna. Koordinaatioon kuuluu sekä tieteellisiä, vuorovaikutteisia että hallinnollisia tehtäviä. Koordinaatio huolehtii myös ohjelman arvioinnista.

Akatemiaohjelmat

Akatemiaohjelmien piirteitä

Akatemiaohjelmien keskeisenä tavoitteena on tukea suomalaisen tieteen uudistumista tarjoamalla erityisrahoitusta tietyn teeman tutkimukseen. Teema voi olla määritelty esimerkiksi tieteenalan, tutkimuskohteen tai tutkimusmenetelmän avulla. Akatemiaohjelma toimii käynnistävänä, kokoavana tai merkittävästi vahvistavana tekijänä valitun teeman tutkimuksessa. Akatemiaohjelmien kesto ja laajuus voi vaihdella, ja kaikkien toimikuntien toimialojen ei tarvitse olla edustettuina kaikissa ohjelmissa.

(1) Tiedelähtöisyys

Ohjelmien aiheet syntyvät kansainvälisen tieteen lähtökohdista ja tärkeiksi tunnistetuista tutkimuksen tarpeista. Aiheita pyydetään tutkijoilta avoimella konsultaatiolla ja niitä jalostetaan tutkimusjohtoryhmälle vietäviksi aihekokonaisuuksiksi.

(2) Tieteen uudistuminen

Tiedeyhteisön yleisesti jakaman näkemyksen mukaan tiede uudistuu koko ajan, kun harjoitetaan korkeatasoista tutkimustoimintaa. Akatemiaohjelmien tiedettä uudistava vaikutus syntyy ennen kaikkea ohjelmien aihevalintojen ja aihevalintaprosessin myötä ja miten siinä hyödynnetään tiedeyhteisön ennakoivia näkemyksiä. Uudistumista edistävät tutkimusaiheet ja -teemat, jotka rohkaisevat uusiin kysymyksenasetteluihin ja riskinottoon. Uudet tutkimusmenetelmät ja toimintatavat kehittyvät näiden kysymyksenasettelujen myötä.

(3) Kansainvälinen yhteistyö

Tiede on perusluonteeltaan kansainvälistä toimintaa. Ohjelmissa kansainvälisyys toteutuu hanke- ja ohjelmatasoisena tutkimusyhteistyönä. Kansainvälisyys ei ole itseisarvo, vaan väline korkeatasoisen tutkimuksen edistämiseksi.

(4) Vuorovaikutus

Ohjelmavalmistelu toteutetaan yhdessä tutkijayhteisön kanssa esim. tutkivien työpajojen avulla. Korkeatasoiset kansalliset ja kansainväliset tutkimuskonsortiot, -ryhmät ja -ympäristöt varmistavat ohjelman tavoitteiden toteutumisen ohjelmakoordinaation myötävaikutuksella.

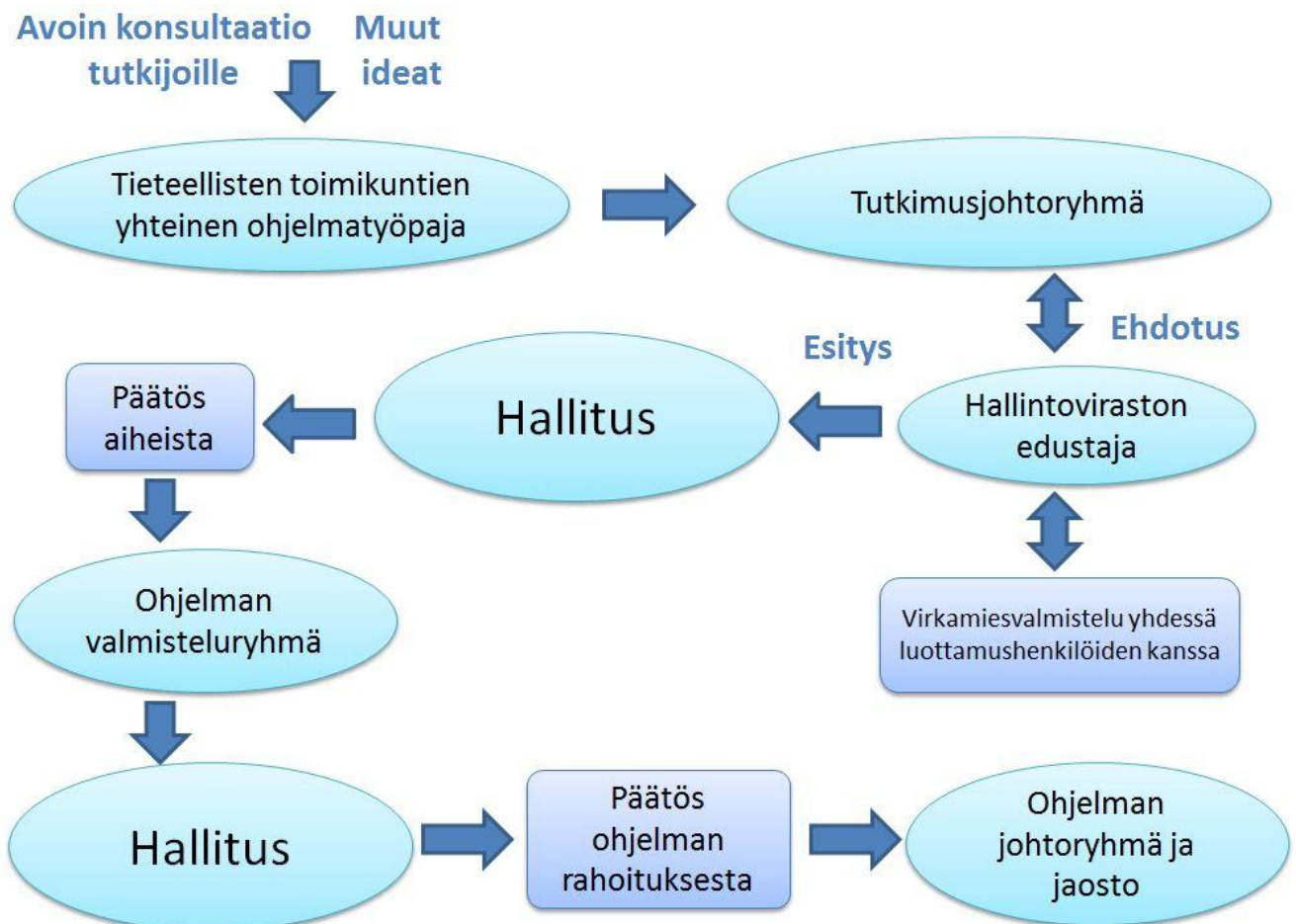
(5) Sidosryhmäyhteistyö

Ohjelmia valmistellaan yhdessä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa. Ohjelmien johtoryhmiin voidaan valita Akatemian sidosryhmien, kuten ministeriöiden, elinkeinoelämän, tutkimusrahoittajien ja säätiöiden edustajia tai tieteellisiä asiantuntijoita. Monimuotoinen sidosryhmäyhteistyö edistää ohjelman tavoitteiden toteutumista ja tulosten hyödyntämistä sekä tukee samaan teemaan kohdistuvan tutkimuksen rahoituksen koordinaatiota.

Akatemiaohjelmien aiheiden syntyprosessi

Suomen Akatemian strategian (2015) toimenpideohjelman mukaan akatemiaohjelmia tulee kehittää ”entistä enemmän tieteen uudistumista tukevaksi rahoitusmuodoksi” ja edelleen Akatemia ”kehittää akatemiaohjelmien teemojen valintaprosessia tieteen uudistumisen edistämisen näkökulmasta sekä kehittää akatemiaohjelmia tieteen uudistumista tukeviksi”.

Kuva 2. Akatemiaohjelmien aiheiden valinta ja tutkimusrahoituksesta päättäminen

Akatemiaohjelmien aiheiden valintaprosessissa tavoitellaan muuhun korkeatasoiseen tutkimukseen verrattuna merkittävämpää tieteen uudistumista.

Tutkimusjohtoryhmä on keskeinen neuvotteluelin ja ohjelma-aihoita jalostava toimija Akatemiassa (kuva 2). Tutkimusjohtoryhmä kokoaa yhteen, keskustelee, mahdollisesti yhdistelee ja jalostaa sille osoitetut ohjelma-aiheet.

Ohjelmaesityksiä tutkimusjohtoryhmälle voivat tehdä tieteelliset toimikunnat, strategisen tutkimuksen neuvosto sekä tutkimusinfrastruktuurikomitea avoimen konsultaation kautta. Toimikunnat eivät enää esittäisi akatemiaohjelma-aloitteitaan keskusteltaviksi tulosneuvotteluissaan, vaan aiheet osoitettaisiin suoraan tutkimusjohtoryhmälle. Akatemiaohjelma-aiheiden kytkeminen irti tulosneuvotteluista lisää vapausasteita myös siihen, mihin aikaan vuodesta uusia ehdotuksia voi tutkimusjohtoryhmälle esittää.

Hallintoviraston edustaja esittelee akatemiaohjelma-aiheet hallitukselle. Hallitus valitsee muutamia aiheita jatkokäsittelyyn. Virkamiesvalmistelun jälkeen hallintoviraston edustaja esittelee jalostetut aiheet hallitukselle, joka päättää toteutettavien akatemiaohjelmien aiheista.

Kun Akatemian hallitus on tehnyt päätöksen akatemiaohjelmien aiheista, nimittää pääjohtaja ohjelman johtamisesta vastaavan johtoryhmän ja tarvittaessa valmisteluryhmän. Johtoryhmä koostuu suurelta osalta Akatemian luottamushenkilöistä.

Akatemian hallitus nimittää akatemiaohjelmille jaostot ja tekee päätökset myöntövaltuuden osoittamisesta jaostoille. Jaostot koostuvat Akatemian luottamushenkilöistä ja ne tekevät rahoituspäätökset tutkimushankkeille.

Tyypillisesti uusi akatemiaohjelmahaku avataan huhtikuun haun yhteydessä Akatemian hallituksen päätettyä ohjelman rahoituksesta edellisen vuoden marraskuussa. Riippumatta siitä, järjestetäänkö haku yksi- vai kaksivaiheisena, ohjelmaan valittujen hankkeiden rahoituskaudet alkavat hakua seuraavan vuoden alussa. Näin ollen, jos ohjelmaidea saadaan avoimen konsultaation kautta ja se etenee pääjohtajalle työpajan, toimikuntien ja tutkimusjohtoryhmän kautta, koko prosessi ideasta rahoituskausiin kestää kaksi vuotta. Nopeimmillaan ohjelmaidea tulee hallitukselta kalenterivuoden lopulla, jolloin prosessissa kuluu ideasta ohjelman tutkimushankkeiden rahoituskausiin reilu vuosi.

Akatemiaohjelmien kansainvälinen toiminta

Akatemiaohjelmat toimivat Akatemian strategian mukaisesti alustana tutkimuksen kansainväliselle verkottamiselle. Ohjelmien johtoryhmät ja maatiimi-, ERA-NET- ja JPI-vastuuhenkilöt suunnittelevat yhdessä ohjelmapäälliköiden kanssa kansainvälistä yhteistyötä. Akatemian johtoa informoidaan kansainvälisistä yhteistyösuunnitelmista. Ohjelmien johtoryhmät päättävät käynnistettävästä rahoitusyhteistyöstä resurssiensa puitteissa. Mikäli kansainväliseen rahoitusyhteistyöhön tarvitaan lisärahoitusta, siitä tehdään hallitukselle hyvin perusteltu ehdotus, joka on ohjelman johtoryhmän tukema.

Tarvittaessa akatemiaohjelmia voidaan muodostaa myös jo rahoitusta saaneista hankkeista esimerkiksi ERA-NET -osallistumista varten. Näissä ns. **hankeohjelmissa** voidaan järjestää erillisiä, uusia kansainvälisiä tutkimusrahoitusyhteistyöhakua, jolloin hakemukset arvioidaan Akatemian ja kansainvälisen rahoittajapartnerin käytäntöjen mukaisesti. Nämä haut ovat avoimia kaikille Suomessa työskenteleville alan tutkijoille.

Strategisen tutkimuksen ohjelmat

Strategisen tutkimuksen ohjelmien piirteitä

Akatemialain mukaisesti strategisen tutkimuksen neuvoston tulee rahoittaa yhteiskunnallisesti merkittävää ja vaikuttavaa, korkeatasoista tieteellistä tutkimusta. Lisäksi STN voi myöntää rahoitusta kansalliseksi vastinrahoitukseksi EU-hankkeisiin, jos hankkeet ovat valtioneuvoston päättämien teema-alueiden ja painopisteiden sekä neuvoston ohjelmarakenteen mukaisia.

(1) Tarvelähtöisyys

Strategisen tutkimuksen tarpeen määrittää valtioneuvosto STN:n teema-aloitteen perusteella. Teemaproessin myötä STN ehdottaa valtioneuvostolle tutkimusaiheita, jotka mahdollistavat nykyisten tai tulevien yhteiskunnallisten muutosten hallintaa ja ratkaisemista.

(2) Yhteiskunnallinen merkitys ja vaikuttavuus

Keskeisenä osana hankkeiden arviointia on yhteiskunnallinen merkitys ja vaikuttavuus. Arvioitsijoina on sekä kansallisia että kansainvälisiä asiantuntijoita. Näin taataan yhteiskunnallisen merkityksen laadun arviointi sekä asemoituna Suomeen että muuhun kansainväliseen kontekstiin.

(3) Ratkaisukeskeisyys

Nyky maailmassa ilmiöt ja yhteiskunnan haasteet vaativat tutkimukselta monitieteistä ja ratkaisukeskeistä lähestymistapaa. Hankkeiden tulee tuottaa konkreettisia ratkaisuja esittämiinsä kysymyksiin.

(4) Tiedon tuottajien ja hyödyntäjien yhteistyö

Strategisen tutkimuksen tarkoituksena on edistää yhteistyötä tutkimuksen tekijöiden ja hyödyntäjien välillä (tiedolla-johdaminen, evidence-based policy) sekä madaltaa hallinnon rajoja. Avoin vuoropuhelu eri toimijoiden kesken alkaa jo teemojen valmisteluvaiheessa. Hankkeissa on panostettu erityisesti vuorovaikutussuunnitelmaan, jossa selvitetään yhteistyötä ja toimenpiteitä tiedon tuottajien ja hyödyntäjien välillä. Ohjelman aikana tietoa jaetaan ja tutkimusta suunnitellaan yhdessä. Sopivimmat yhteistyökumppanit vaihtuvat ohjelman ja hankkeiden edetessä.

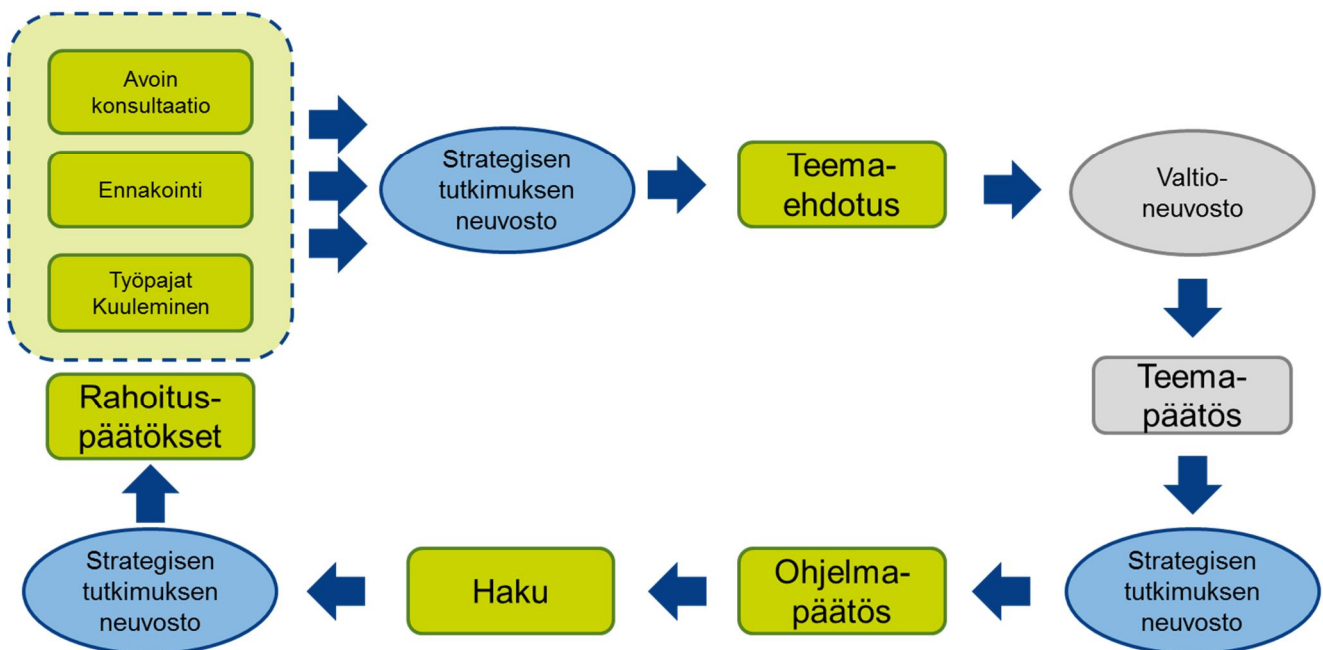
STN-ohjelmien syntyprosessi

Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) ohjelmat perustuvat vahvaan teemaprosessiin, joka edeltää ohjelmien määrittelyä (Kuva 3). Prosessi on mahdollisimman avoin ja läpinäkyvä sekä osallistava. Ensimmäisessä vaiheessa strategisen tutkimuksen yksikkö (STY) kerää teema-aihoita avoimen konsultaation kautta kuten webropol-kyselyllä. Samoin STY osallistuu aktiivisesti kansalliseen ennakoitityöhön hyödyntäen mm. kansallista ennakoitiverkostoa ja ministeriöiden ennakoitityötä.

Kerran vuodessa toistuvaan teemaprosessiin tulleet teema-aihiot käsitellään työpajoissa. Työpajoihin kutsutaan valittujen teema-aihioiden kannalta keskeisiä toimijoita sekä tiedeyhteisöstä, elinkeinoelämän edustajia, julkisesta hallinnosta että kolmannen sektorilta. Työstetyt teema-aihiot viedään vielä avoimeen kuulemistilaisuuteen ennen kuin STN päättää valtioneuvostolle (VN) lähetettävästä teema-aloitteesta. Aloitteessa STN ehdottaa 1–4 laaja-alaista ja yhteiskunnalle merkittävää teemaa.

Valtioneuvoston kanslia (VNK) valmistelee esityksensä VN:lle. VNK konsultoi ministeriöitä, tutkimus- ja innovaationeuvostoa (TIN) ja kansliapäälliköitä esitystään varten. VN:n päätöksen jälkeen STN ryhtyy valmistelemaan ohjelmia. Ohjelmien sisällön tulee noudattaa VN:n päätöstä. Ohjelmissa on yleensä teemoja läpileikkaavia painopisteitä.

Strategisen tutkimuksen valmistelu ja päätökset

Kuva 3. Strategisen tutkimuksen valmistelu ja päätökset

STN-ohjelmien kansainvälinen toiminta

STN:n ohjelmissa kansainvälisyys toteutuu hankkeissa, joissa on mukana kansainvälisiä kumppaneita. Lisäksi neuvosto edellyttää hankkeita hakemaan EU-rahoitusta.

STN voi myöntää rahoitusta kansalliseksi vastinrahoitukseksi EU-hankkeisiin, jos hankkeet ovat valtioneuvoston päättämien teema-alueiden ja painopisteiden sekä neuvoston ohjelmarakenteen mukaisia ja ne ovat saaneet rahoitusta Horisontti 2020 -ohjelman Yhteiskunnalliset haasteet –pilarista. Vastinrahoitus myönnetään EU-hankerahoituksen kotiuttamisessa menestyneille suorituspaikoille ja sen tavoitteena on kannustaa tutkimusorganisaatioita osallistumaan seuraavien EU-hakukierrosten hankevalmisteluun.